

Mestská časť Bratislava-Vajnory

Materiál na rokovanie MZ
mestskej časti Bratislava-Vajnory
dňa 22. júna 2023

K bodu: 6

Informácia o projekte expozície tradičného ľudového príbytku a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2022

Materiál obsahuje:

1. Návrh uznesenia
2. Uznesenie z MR
3. Dôvodová správa
4. Informácia o VLD

Predkladateľ:

Ing. Michal Vlček
starosta

Zodpovedný:

Gabriela Zemanová, predsedníčka
občianskeho združenia Podobenka z Vajnor

Spracovateľ:

Gabriela Zemanová, predsedníčka
občianskeho združenia Podobenka z Vajnor

Bratislava, jún 2023

NÁVZH UZNESENIA

Miestne zastupiteľstvo po prerokovaní

berie na vedomie

informáciu o projekte expozície tradičného ľudového príbytku a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2022

UZNESENIE MIESTNEJ RADY

Miestna rada po prerokovaní

odporúča

miestnemu zastupiteľstvu prerokovať a vziať na vedomie informáciu o projekte expozície tradičného ľudového príbytku a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2022

DÔVODOVÁ SPRÁVA

Keďže Vajnorský ľudový dom je národná kultúrna pamiatka zo začiatku 19. storočia, je ukázkou tradičnej zástavby dvora typu radových dedín. Vertikálne delenie stavebných parciel podmienovalo orientáciu domov od ulice k humnám a viniciam, čím vznikali dlhé dvory alebo dlhé domy. Stavebným materiálom ľudového domu bola najmä nepálená tehla kombinovaná s kameňom a pálenou tehlou. Steny sú približne 60 – 70 cm hrubé, majú nápadný strop s hrubým nosným povalovým trámom a drevené podlahy. Najčastejším motívom ornamentálnej maľby je motív vtáčika, ktorý vajnorské maliarky vedeli nakresliť v neuveriteľnom množstve podôb.

Keďže Podobenka z Vajnora je skupina nadšencov združená v občianskom združení, ktoré oficiálne vzniklo v roku 2014 z iniciatívy Gabriely Zemanovej a Kataríny Števiarovej najmä so zámerom podchytiť deti a mládež a ako pokračovateľom tradícií odovzdať im dedičstvo otcov. Spája navyše milovníkov tradícií a zvykov, piesní, hudby a tanca, divadla, remesiel, tradičnej kuchyne, tradičného hospodárenia rôzneho veku. Svoju činnosť zameriava na zachovanie, rozvíjanie, podporu a prezentáciu hmotného i nehmotného kultúrneho dedičstva v oblasti umeleckej tvorby, divadelnej kultúry, ľudových tradícií a zvykov na Slovensku i v zahraničí. Dlhodobým cieľom združenia je vyhl'adávať a spracovávať tradície, zvyky, rôzne činnosti a zábavu našich predkov. Inšpiračným zdrojom tvorivej činnosti je autentický vajnorský folklór. Pri tvorbe projektov sa snaží o aktívnu spoluprácu s miestnymi spolkami a školami. Scénickým stvárnením vajnorského folklóru prostredníctvom hier, tanca, hudby a ľudovej piesne rozdáva radosť a dobrú náladu.

Keďže Mestská časť Bratislava-Vajnory utvára podmienky na vzdelávanie, kultúru, osvetovú činnosť, kultúrno-výchovnú činnosť, kultúrno-spoločenskú činnosť a záujmovú umeleckú činnosť, dbá o ochranu pamätihodností miestneho významu, ktoré majú historický, kultúrny alebo spoločenský význam pre mestskú časť, vykonáva údržbu a správu historických pamiatok a stavieb miestneho významu zverených do správy mestskej časti, ako aj výstavbu, správu a údržbu kultúrnych zariadení, má záujem na oživení Vajnorského ľudového domu rešpektujúc jeho kultúrnu a pamiatkovú hodnotu, najmä vytvorením priestoru pre aktívnu kultúrnu činnosť a expozíciu múzea s dôrazom na vajnorské tradície.

Keďže Podobenka z Vajnora svojou mimoriadnou aktivitou rozvíja vajnorské ľudové tradície pre všetky generácie, spolupracuje s mestskou časťou pri organizovaní kultúrnych a spoločenských podujatí, reprezentuje vajnorskú kultúru na Slovensku aj v zahraničí a usiluje sa o zápis Vajnorského ornamentu ako prvku do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska.

Keďže Vajnorský ľudový dom po jeho rekonštrukcii vykonanej mestskou časťou potrebuje starostlivého a zanieteného správcu, ktorý dokáže oživiť vajnorské ľudové tradície aj pre dnešnú generáciu a rozvíjať povedomie o historickom význame Vajnora ako „dediny v meste“ dohodli sa Mestská časť Bratislava-Vajnory a občianske združenie Podobenka z Vajnora na uzatvorení Zmluvy o spolupráci č. 161/2016/ZoS. Predmetom tejto zmluvy je spolupráca zmluvných strán pri starostlivosti o národnú kultúrnu pamiatku Vajnorský ľudový dom, expozíciu múzea, informačné kultúrne centrum, zabezpečovanie podujatí organizovaných vo Vajnorskom ľudovom dome, zabezpečenie priestorových kapacít pre partnera na činnosti súvisiace s činnosťou partnera, a s tým súvisiace vymedzenie vzájomných práv a povinností. Jednou z povinností je predložiť na rokovanie miestneho zastupiteľstva najneskôr do júna nasledujúceho kalendárneho roka informáciu o projekte expozície múzea a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome.

Informácia

o projekte expozície tradičného ľudového príbytku

a o činnosti a aktivitách vo Vajnorskom ľudovom dome v roku 2022

Tento jedinečný historický objekt poznajú hľadajúc všetci obyvatelia Vajnor – nachádzajú sa na hlavnej ulici, ktorú tí starší volali aj „hradská“ – a toto pomenovanie je oprávnené, pretože to pôvodne naozaj bola cesta, ktorá spájala Vajnory s Bratislavským hradom, ku ktorému mala obec historický vzťah.

Vajnorský ľudový dom je stavba zo začiatku 19. storočia a je ukážkou tradičnej zástavby „dlhého“ dvora v tzv. radovej dedine. V roku 1985 bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Dom je situovaný širšou stranou do uličného frontu. Jeho stavebným materiálom bola najmä nepálená tehla kombinovaná s kameňom a pálenou tehloú. Steny sú približne 60 - 70 cm hrubé, majú nápadný strop s hrubým nosným povalovým trámom a drevené podlahy.

Členenie a interiér obytného domu bol prispôbený potrebám vtedajšej rodiny. Vchod do domu je cez „súň“ – kuchyňu s otvoreným ohniskom, ktorým sa vykurovala predná izba aj komora. Za pitvorom je izba s dvoma oblokami do ulice a v osi izby je komora, prestavaná na zadnú izbu. Hospodárske stavby ako stajňa, maštal a stodola boli od obytnej časti domu oddelené prešovňou, kde sa nielen lisovalo hrozno, ale i uskladňovalo dorobené víno.

Na Vajnorskom ľudovom dome môžeme pozorovať i charakteristický architektonický prvok typický pre túto oblasť - spevnený vchod do domu a pivniac, tzv. výpustok. Typickou ukážkou ľudovej maliarskej interiérovej výzdoby je dekoratívna výmalba umiestnená nad otvoreným ohniskom (nad čelúšťami pece). Biely ornament je v jednoduchšom prevedení a je namaľovaný na hnedom pozadí. Motívom sú štylizované kvety, listy a vtáčiky. Ďalšou maliarskou výzdobou, ktorá ešte čaká na ruky reštaurátora, je maľba na stene v tzv. prešovni. Na bielom pozadí modro-červeno-zelenej farebnosti v polkruhovitých výsečiach zrkadlovo sa opakuje výjav zobrazujúci štylizované strapce hrozna, viničné úponky, kvety a vtáky. Najčastejším motívom ornamentálnej maľby je motív vtáčika, ktorý vajnorské maliarky vedeli nakresliť v neuveriteľnom množstve podôb. Dodnes je táto pôvodná tvorba zdrojom inšpirácie pre ďalšie generácie.

Po roku 1990 prešiel Vajnorský ľudový dom do vlastníctva Hlavného mesta SR Bratislavy. Nový vlastník sa najmä pre nedostatok financií nedokázal kompletne postarať o túto národnú kultúrnu pamiatku. Vajnorský ľudový dom začal postupne chátrať, zatekalo doň, objekt vlhol a exponáty z múzea bolo potrebné zachrániť. V súčasnosti sú uložené v depozitári Múzea mesta Bratislavy, ktoré je ich vlastníkom. Mestská časť Bratislava-Vajnory sa celé roky snažila neúspešne získať Vajnorský ľudový dom, jeden z posledných pôvodných domov vajnorskej architektúry, do správy napriek tomu, že táto pamiatka bola takmer pred zrútením.

Ihneď po získaní Vajnorského ľudového domu do správy sa mohla konečne vajnorská samospráva pustiť do rekonštrukcie. Začalo sa udržiavacími prácami, aby sa predišlo ďalším škodám. Predovšetkým bolo potrebné podchytiť rozmočené základy. Sú veľmi plytké a ich nadstavbu tvoria väčšinou tehly vyrobené podľa starej receptúry z hliny a slamy. Po odkrytí omietok sa dokonca objavili rôzne výstuže z novších tehál, ktoré však do pôvodnej architektúry nepatria a museli byť odstránené. Boli to náročné postupy, pri ktorých bola ohrozená najmä statika budovy. Po tom, čo

táto historická kultúrna pamiatka dostala novú strechu v prednej časti objektu, práce pokračovali na opravách interiéru.

Vajnorský ľudový dom miestna samospráva opravovala z finančných prostriedkov získaných z verejných zdrojov, od podnikateľských subjektov i darov súkromných osôb. Vajnory získali granty z Ministerstva kultúry SR a z Bratislavského samosprávneho kraja, finančnými prostriedkami prispela Nadácia Všeobecnej úverovej banky a Slovenské elektrárne.

Zrekonštruovaný Vajnorský ľudový dom si mohli obyvatelia obce i návštevníci po prvý krát pozrieť 25. októbra 2014. V súčasnosti v ňom svoje aktivity v oblasti zachovávania tradičnej vajnorskej kultúry realizuje najmä občianske združenie Podobenka z Vajnor.

My, členovia Podobenky, sa celoročne staráme nielen o expozíciu tradičného bývania, ktorá bola zriadená predovšetkým z vlastných zdrojov našich členov, ale aj exteriér, pričom návštevníkom poskytujeme komentovanú sprievodcovskú službu s možnosťou zakúpenia vajnorskej keramiky, publikácií a výrobkov vajnorských ľudových umelcov. Pre záujemcov o tradičné ľudové remeslá tu organizujeme kurzy paličkovania, zdobenia kraslíc, vyšívania a maľovania vajnorských ornamentov. Takto prostredníctvom Školy vajnorských tradícií sa snažíme oživiť vajnorské ľudové tradície aj pre dnešnú generáciu a rozvíjať povedomie o historickom význame Vajnor ako „dediny v meste“. Staráme sa o výzdobu interiéru a exteriéru, organizujeme tematické výstavy a prezentácie tradičných zvykov podľa zvykoslovného kalendára so živými ukázkami k výročným ľudovým obyčajom a zvykom.

Upratujeme a staráme sa o vnútorné priestory, vrátane pravidelného vetrania objektu počas celého kalendárneho roka a temperovania v zimnom období. Celoročne sa staráme a vykonávame údržbu vystavených exponátov, staráme sa o zeleň a záhony na dvore ale aj o zeleň na ulici pre Vajnorským ľudovým domom, vykonávame letnú ako aj zimnú údržbu dvora.

Po prvej etape obnovy Vajnorského ľudového domu sa Mestská časť Bratislava-Vajnory pustila do druhej etapy obnovy – do rekonštrukcie objektov v strednej časti dvora, ktorú realizuje aj s podporou finančného príspevku od Ministerstva financií SR. Samotná rekonštrukcia prebieha pod odborným dohľadom Krajského pamiatkového úradu. Cieľom je zachovať čo najviac prvkov ľudovej architektúry. V rámci rekonštrukcie sa vybuodovali aj sociálne zariadenia, je zavedená elektrina, voda a plyn.

Vzhľadom na prebiehajúce stavebné práce na rekonštrukcii Vajnorského ľudového domu rôzne aktivity, ktoré v predchádzajúcich rokoch prebiehali aj na dvore VĽD, boli v roku 2022 obmedzené a činnosť a aktivity Podobenky z Vajnor sa sústredila iba do priestorov prvého objektu, pretože celá stredná a zadná časť dvora bola uzavretá ako stavenisko a aj v prednej časti dvora smerom na ulicu prebiehali tiež výkopové práce.

Veľkonočné obdobie 2022

V predveľkonočnom období sa priestoroch interiéru VĽD uskutočnilo v spolupráci s RTVS natáčanie do relácie Dedovizeň, v ktorej ste sa mohli započúvať do rozprávania Eleny Karácsonyovej o pestrej histórii Vajnor, vajnorských tradíciách a Vajnorskom ornamente a spolu s Renátou Hraškovou ochutnať vajnorskú sekanku. Všetci, ktorí v tomto období až do Veľkej noci okolo Vajnorského ľudového domu prechádzali, mohli do vnútra nazrieť a pozrieť si tradičný vajnorský príbytok aj s tradičnou veľkonočnou výzdobou.

Návštevy žiakov základnej školy (máj – jún 2022)

Aj v roku 2022 sa v mesiacoch máj a jún v rámci predmetu regionálna výchova uskutočnilo niekoľko návštev Vajnorského ľudového domu žiakov 4. a 5. ročníkov Základnej školy Kataríny Brúderovej, pri ktorých sa deti so záujmom započúvali a aktívne zapájali do rozprávania o živote starých Vajnorákov.

Sviatok Božieho tela (16.6.2022)

Sviatok Najsvätejšieho Kristovho tela a krvi oddávna sprevádza tradícia procesií. Veriaci na čele s biskupom alebo kňazom v slávnostnom sprievode nesú monštranciu s kúskom premeneného chleba ulicami miest a dedín. Deti na znak úcty a lásky k Bohu rozsypajú na cestu lupene kvetov. Sprievod sa obvykle zastavuje pri štyroch oltároch symbolizujúcich štyri svetové strany. Jedným zo štyroch takýchto oltárov bol aj v roku 2022 už po štvrtý krát aj oltár v bráne dvora Vajnorského ľudového domu, ktorý pripravili a ozdobili členovia občianskeho združenia Podobenka z Vajnor.

Denný tanečný tábor s Lúčnicou (12.7., 19.7. a 23.8.2022) - škola tradičných remesiel pre deti tábora a prehliadka tradičného vajnorského príbytku vo Vajnorskom ľudovom dome. Tradíciou je aj každoročná spolupráca s Tanečnou školou Štefana Nosáľa. Škola vajnorských tradícií ako aj návšteva Vajnorského ľudového domu sa stali už po ôsmy krát veľmi obľúbenou aktivitou detí z Denného tábora s Lúčnicou, ktorého sa v roku 2022 v troch turnusoch zúčastnilo viac než 150 detí nielen z Bratislavy a jej blízkeho okolia, ale aj z ďalších vzdialenejších kútov Slovenska.

Vajnorské dožinky (20.8.2022)

Napriek obmedzenému priestoru z dôvodu rekonštrukčných prác Podobenka z Vajnor pripravila pre účastníkov Vajnorských dožiniek v priestoroch Vajnorského ľudového domu príjemné prostredie vyzdobené slnečnicami a obilím. Návštevníci, ktorých bolo po sprievode až do večera neúrekom, si mohli prezrieť expozíciu tradičného vajnorského bývania a ľudových remesiel, zakúpiť publikácie, vajnorskú keramiku a ľudovoumelecké výrobky. Prednú časť dvora od jej stavebnej časti delila výstava fotografií od Mareka Grebečiho s názvom „Podobenki z Vajnor“.

Návšteva delegácie Univerzity tretieho veku (10.10.2022)

Dňa 10.10.2022 zavítala do Vajnor vzácna delegácia na čele s prezidentom svetovej organizácie univerzít tretieho veku AIUTA prof. Francois Vellas. Navštívili aj Vajnorský ľudový dom - múzeum typického vajnorského príbytku a krojov. Privítali sme ich našimi vajnorskými piesňami a za sprievodu harmoniky sme študentov UTV aj vytancovali. Ukázali sme sa v plnej paráde, so silou svojich tradícií, krojov, hudbou a spevom.

Natáčanie upútavky na Vajnorský širáček 2022

Vajnorský ľudový dom v jeden večer ožili aj drevené bábky. Jeho stáli obyvatelia - Vajnorský širáček a Podobenka a bábkoherci Michal Zeman a Monika Martinčíčová s kameramanom Martinom Bačom k Vajnorskému širáčku - prehliadke amatérskych folklórnych súborov a divadiel, ktorého už 7. ročník sa v roku 2022 uskutočnil 19. a 20. novembra, natočili v interiéri VĽD na toto podujatie zaujímavú upútavku.

Natáčanie dokumentu Foklór v tanci

Interiér Vajnorského ľudového domu bol poskytnutý aj Vajnorskému okrásľovaciemu spolku na natáčanie dokumentu Foklór v tanci pripravovaný v rámci Projektu Slovenský deň kroja, ktorý bol odvysielaný 18.12.2022 na RTVS.

Obdobie adventu a Vianoc 2022

Je už tradíciou, že sa v priestoroch Vajnorského ľudového domu Podobenka z Vajnor každoročne v adventnom období pripravuje na Vianoce. Spolu s deťmi, ich rodičmi a aj starými rodičmi vyrábame tradičné vianočné ozdoby, zdobíme vianočný stromček zavesený v izbe nad stolom a rozprávame sa o vianočných tradíciách a zvykoch. Okoloidúci mohli cez okienko nazrieť do vianočne vyzbobeného interiéru.

Expozícia tradičného ľudového bývania

Vajnorský ľudový dom bol posväť počas roka 2022 pre verejnosť - záujemcov o prehliadku prístupný vzhľadom stavebné práce vo dvore v obmedzenom režime v utorok od 17.00 do 19.00 hod v zimnom období a od 18.00 do 20.00 h v letnom období. V prípade záujmu bolo však možné telefonicky na čísle 0911 821 617 alebo e-mailom na podobenkazvajnor@gmail.com dohodnúť si aj individuálnu prehliadku.

Členovia Podobenky majú pre návštevníkov pripravenú komentovanú prehliadku priestorov Vajnorského ľudového domu s informáciami o histórii obce, o priestore ľudového domu, o zvykoch a tradíciách Vajnora a vedú ponúknuť ukážky ľudových remesiel aj v tradičných vajnorských krojoch, čo je možné využiť po predchádzajúcom dohovore. Expozícia sa postupne dopĺňa a podľa ročných období tematicky obmieňa.

V priestoroch Vajnorského ľudového domu majú možnosť návštevníci zakúpiť si aj vajnorskú keramiku, publikácie vydané mestskou časťou ako aj výrobky vajnorských ľudových umelcov.

**REKAPITULÁCIA PREDAJA KERAMIKY A PUBLIKÁCIÍ MČ
A ĽUDOVOUMELECKÝCH VÝROBKOV
KRISTÍNY ROŽŇOVCOVEJ A OSTATNÝCH ČLENOV PODOBENKY
Z VAJNOR VO VAJNORSKOM ĽUDOVOM DOME V ROKU 2022**

Por. č.	Názov tovaru	Cena spolu v €
1	vajnorská keramika	122,00
2	tričká, ruksaky a publikácie MČ	32,00
PREDANÁ KERAMIKA A PUBLIKÁCIE MČ SPOLU		154,00
1	ľudovomelecké výrobky Kristíny Rožňovcovej	32,00
2	ľudovomelecké výrobky ostatných členov združenia	65,00
PREDANÉ ĽUDOVOUMELECKÉ VÝROBKY SPOLU		97,00
PREDANÝ TOVAR SPOLU		251,00

Návštevníkov a záujemcov o prehliadku Vajnorského ľudového domu a o vajnorské tradície aj vďaka aktivitám organizovaných členmi občianskeho združenia Podobenka z Vajnor neustále pribúda. Sú to väčšinou takí, ktorí si prehliadku dopredu dohodnú, ale aj náhodní, ktorí keď vidia, že sú otvorené okná, chcú iba nazrieť, ale potom v múzeu strávia aj hodinu.

Veríme, že Vajnorský ľudový dom bude i naďalej využívaný tak, aby on sám a podujatia v ňom realizované čo najlepšie reprezentovali vajnorské tradície, na ktoré sme všetci Vajnoráci právom hrdí.

Gabriela Zemanová, predsedníčka občianskeho združenia Podobenka z Vajnor